

TÜRK ORTOPEDİSİNİN TARİHÇESİ

Op. Dr. Hayri Tanaçan

Artık yaşlandım; yaşım 80' i geçti. Devlet, zamanı gelince, emekliye sevk edeceği ise malum değil; an da olabilir, gün de, yıl da olabilir.

Tarihçeye nasıl gireyim diye çok tereddüt ettim. Şubemiz, yani ortopedi, ders olarak nerede başladı ve nasıl bir yol takip etti; ve bu süre içinde ne oldu? İnkler ve sonlar. Bazı bilgiler uzatılmış gibi gelecek; fakat vesika niteliği taşıyan belgelerin bazen tam olmadığı da görülüyor.

Hasbelkader 1936 yılında bir salı sabahı Şişli Et-fal Hastanesi'ndeki 2 no'lu pavyona, yani Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniğine ayak bastım. Basış o basış. Acı tatlı, iyi kötü bir sürü anılarla 1976 yılında emekli oluncaya kadar, yani 40 yıl. Dile kolay. Sene 1993. Ama ben, mensubu olmakla öğündüğüm bu şube' den kopamadım. Hani Osmanlı Devleti için (Cihanirane bir devlet yarattık bir aşiretten) diye biten bir söz vardır. Ben de aşireti ve bugünkü ortopedi varlığını yaşayan bir kişiyim. Hocam, hocamız Ord. Prof. Dr Akif Şakir Şakar, ne yazık ki bugünleri görmedi. Fakat, bugünleri görüyor ve bekliyordu.

1988 yılı Şubat ayında (21 Şubat 1988) şubemizin kurucusu, mücadele adamı, hocam, hocamız, büyük ilim adamı, Akif Şakir Şakar'ın doğumunun 100. yılı dolayısıyla Çapa'da, Kliniği'nde, bir toplantı yapıldı. Konuşmacılar arasına beni de kattılar. Bu konuşma için hazırlıklar yaparken şubemize ait bazı bilgileri de, hiç olmazsa doğruya yakın toplayıp, bir vesika niteliğinde, şubemiz mensuplarına aktarmak, ışık tutmak istedim. Bu yazılarda gaye, benimle maziye karışmaktan kurtarıp arkadaşlara, yeni yetişen şubemiz mensuplarına bir armağan bırakmak.

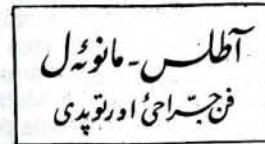
Bugün, memleketimizde 1000'i aşkın ortopedi ve travmatoloji ve 100'ü aşkın çocuk cerrahisi uzmanı mevcut. Ne Akif Şakir Şakar Hoca, ne diğerleri, yazdıkları, tercüme ettikleri kitapların önsözlerinde baz olacak, ışık tutacak bilgileri bizlere aktarabiliyorlar. Yazıya 1900'lardan başlayıp 1930'lara doğru uzanmak istiyorum. Başlanmış fakat meyve verememiş devreler ve Akif Şakir Hoca için kullandığım, şubemizin kurucusu ve mücadele adamı sıfatlarının mubalağa olmadığını perçinlemek için.

Askeri hekim olarak 21. Teşrinievvel (Ekim) 1314 (1898-1899) tarihinde mezun olan Dr. Orhan Abdi (Kurtaran), Seririyat Hastanesi (Gülhane-1898) kuruluşunda gelen Rieder ve Deike (Paşalar) dan Rieder Paşanın arzusu ile devrin Padişahı S. Abdülhamit tarafından 1900 yılında Almanya'ya (Bonn Üniversitesi) gönderiliyor. Almanya'da cerrahi pratik yapması, hem Prof. Max Schede yanında ortopediyi öğrenmesi, ayrıca yine Bonn'da Eschbaum'ın yanına ortopedi aletlerinin nasıl yapıldığını ameli olarak çalışarak öğrenmek üzere devam ediyor (1900-1902). Ortopedide daha fazla yetişmek için Baviera'da Prof. Hoffa'ya gönderiliyor. Sonra da Hamburg'da Prof. Sick'in yanına asistan olarak tayin ediliyor. 1905 de Padişah emriyle İstanbul'a geliyor. Gülhane Serriyat Hastanesi'n-

de (Ortopedi ve Cerrahi-i Harbi) hocası tayin olunuyor. "Bu iki ders ilk defa olarak benim tarafımdan tesis edilmiş ve okutulmuştur," diyor. (Bak: Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü-Müdürris Op. Dr. Orhan Abdi dosyası). Askeri ve sivil Tıbbiyelerin birleşmesinden sonra 31. Teşrinisanı (Kasım) 1324 (1907-1908) yeni kurulan Tıp Fakültesinde (Ortopedi ve Ameliyat-ı Cerrahii Kebir) hocası olarak tanınıyor.

Dr. Rıza Nur tercüme ettiği eserin mukaddimesinde (Zurich Darülfünunu heyeti talimiyesinden Dr. Lüning ve Dr. Schultess tarafından Almanca telif ve 1902 sene-i Miladisinde Paris Hastaneleri operatörlerinden Dr. Paul Willemin tarafından bazı ilavat ile Fransızca'ya tercüme edilmiş olan (Atlas-Manuel de Chirurgie Orthopaedique) namındaki eseri mühim ve müfidi Bu eser (Atlas-Manuel Fenni cerrahii Ortopedi) ismi ile 1326 (1910) baskı tarihi 300 sahife ve 20 cm X 14 cm boyutunda 231 şekil ile çıkmıştır. Önsöz yazısı Fakülte Reisi (Dekan) Prof. Cemil Paşa (Topuzlu) tarafından yapılmıştır. Kanunusani (Ocak) 323 (1907) tarihini taşıyan 4 sahifelik önsöz yazısının sonuna doğru (... İşte atiyen dahi nail-ı tekemmulat olacağı bedidan olan bu fennin vasıl olduğu derecat-ı terakki bizde dahi nazar-ı itibare alınarak fenni mezkurun nazariyattan ziyade tedrisat-ı ameliyeye muhtaç olduğu derpiş ve teemmül edilerek ileride bir ameliyathane ve koğuşlar tahsis oluncaya kadar şimdilik Şerriyat-ı Hariciye'ye haftada bir kere olmak üzere ortopedi dersi ilave olunmuştur....).

Dr. Rıza Nur, Prof. Cemil Paşa (Topuzlu) önsöz tarihine göre kitabı 1907'de tercüme etmiş, ancak neşir Dersaadet 1326 (1910) Matba-ı Hayriye'ye ve şü-

تودیکه مترجم و مؤلف

سیزوب دیبوتی ، سابق مکتب طبیه عسکره فن جراحی اورتوپدی
علمی و سرریات خارجه لابوداتواری شفق ، جمعیت طبیه شاعانه
اعضاستندن اورپاتور

دوقتور رضا نور

درمعات

۱۳۲۶

د طبیه خیره و عسکره

rekası tarihine göre 3 sene sonra neşri tamamlanmıştır. Kitabın başlığı Atlas Manuel Fenni Cerrahii Ortopedi. Türkçe Mütercim ve Müellifi Sinop Mebusu, Sabık Mektebi Tıbbiye-i Askeriye Fenni Cerrahii Ortopedi muallimi ve Serriyat-ı Hariciye Laboratuvar şefi, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane azasından olarak yazıldığına göre müstakil bir şube olarak 1907'de tedrisata konulduğu kabul edilebilir.

Demek oluyor ki Askeri Tıbbiye'de, Gülhane'de 1905'de müderris Dr. Orhan Abdi (Kurtaran) (Ortopedi ve Cerrahi Harbiye) ismiyle ilk 1907-1908'de iki tıbbiye birleştikten sonra (Ortopedi ve Ameliyat-ı Cerrahii Kebir) ismi ile devam etmiş ve 1907'de Dr. Rıza Nur'un tercüme ettiği kitaba Prof. Cemil Paşa (Topuzlu) (Fakülte Reisi-Dekan) nın yazdığı önsözden anlaşıldığına göre 1907 de ileride ameliyathane ve koğuşlar tahsis olunmak üzere haftada bir ders olarak Dr. Rıza Nur bu kürsüye tayin olunmuştur.

Akif Şakir Hoca "Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniği" başlıklı bir yazısında (Sağlık Dünyası, Yıl 3,1 Haziran 1957 Sayı 11)"... Birinci Dünya Harbi'nin 3.5 senesini Tih Sahrası'nda Sina Çölü'nde Birsabah Hafir ve Gazze'nin gerisindeki Vadi-i Sara'da 500 yataklı bir harp hastanesinin operatörlüğünü ifa ederek geçirmiştim. Nihayet Şam'daki Babüşamiye denilen bir binada Türk yaralılarıyla meşgul iken İngilizlere esir düştükten bir müddet sonra 1919'da İstanbul'a gelmiş ve eski vazifem olan Askeri Tıbbiye'deki Emrazı Hariciye Müzakereci Tabibliği'ne tayin edilmişim. Baba dostu olan Müderris Kemal Cenab Beyi ziyarete gittim. Üstadın bana Oğlum şimdi Fransız Ordusundan birkaç doktor Fakültemiz'e muallim olarak alındılar. Memaliki Harre hocası De Lamerre ile Üroloji hocası De Cumont'a birer tercüman bulunduğu halde o zaman Fakülte programında bulunan Cerrahii Eftal ve Ortopedi'yi tedris eden Dr. Aimé Mouchet'ye muvafık bir tercüman bulunamadı. Sizi Fakülte Reisi (Dekan) Akil Muhtar Bey'e takdim edeyim; eğer Fransızcanız'ı kafi bulursa ilaveten bu vazifeyi ifa ederseniz demesi üzerine birlikte Akil Muhtar Bey'e gittik. Benimle beş dakika kadar Fransızca görüşen Akil Muhtar bey Fransızca'mı kafi bularak beni Mouchet'ye tercüman olarak verdi. Akil Muhtar bey'in 3-5 Fransız doktorunu Fakülteye almakla pek akilane bir hareket yapmış olduğu anlaşılıyor. Zira biraz sonra İngilizler Tıbbiye-i Askeriye'yi işgal etmişler. Fakülte kısmında vazife gören Fransız profesörler siperisaika rolünü ifa eylediklerinden buraya dokunmamışlardır.

Ben de Dr. Mouchet ile haftada bir defa çağağolu'ndaki Fakülte Polikliniğine gider, müraacat eden ortopedik hastalar üzerinde verdiği dersleri tercüme ederdim. Bir gün de Haydarpaşa'daki dershanelerin birisinde nazari ders verir ve bana tercüme ettirdi.

1923'e kadar bu minval üzere güya Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi dersi tedris ettirilirdi. Ben 1923 de müderris muavinliği (Doçentlik) imtihanını kazandıktan sonra Dr. Mouchet, Taksim'de şimdiki Fransız konsoloshanesinde ekseri zaman hususi hastalarını kabul eder, poliklinik işini hemen daima, arasına da amfi dersini bana bırakırdı. Zannediyorum 1925 e kadar bu minval üzere devam etti. Kendisi esasen anatomist olduğu için bu tarihte yeniden kurdurttuğu "Ameliyatı Cerrahiye" dersini bir müddet sonra da

Anatomi enstitüsünde Travo-Pratik şefliğini aldı. Bu suretle hakiki yerini bulmuştu diye anlatıyor. (Hemen arz edivereyim ki bu Ameliyatı Cerrahiye dersi bilahe-re 1934 de Prof. Nissen'in müdahalesiyle Fakülte meclisi tarafından kaldırılmıştır)...."

Dr. Feridun Ferik, mütareke yıllarında Tıbbiye (1918-1923) [İstanbul Tıp tarihi seminer konuşmaları].Tarihler ile o yıl olaylarından mühim gördüklerini sıralıyor. 1921 yılında.... Bu yıl Fakülte yönetim kurulu kararı ile önce anatomiye Mouchet, ortopediyeye De Lacombe kimya dersine Boutonnet, sıcak memleketler hastalığı adıyla yeni kurulan kliniğe De Lamarre ve ürolojiye De Cumot adlı Fransız hocalar getirildi. De Lacombe'in yanına Dr. Akif Şakir Şakar, De Lamarre'in yanına Dr. Sait Cemil muavin oldular (Dirim 1980-7-8). Yine Feridun Frik (Cumhuriyet Devri'nin ilk hekimleri (Dirim 1973 sayı 1) de V. sınıfı hocaları ve verdiği derslerden bahsederken Beviye Polikliniği Prof. De Cumot, Bahattin Lütfi (Varnalı) (as), Ortopedi Prof. Mouchet, Akif Şakir (Şakar), emrazı memaliki harre (sıcak memleketler) Prof.De Lamare, Sait Cemil, Hayati Kimya'yı Prof. Boutonnet olarak bahsediyoruz.

1920-1925 öğretim devresinde İstanbul Tıp Fakültesi öğretim üyeleri ve görevleri [İstanbul Tabib Odası. Meslekte 50 yıl]. Akif Şakir Şakar (Ortopedi), Fransız doktoru Mouchet (Ortopedi), Fransız doktoru De Lamarre (Tropikal hastalıklar) (1923 de ayrıldı), Fransız doktor De Lacombe (Cerrahi) (1923 de ayrıldı), Fransız doktor Boutonnet (Dahiliye) (1923 de ayrıldı). Fransız Doktor De Cumot (Üroloji) (1923 de ayrıldı) kaydı mevcut.

"Ölümünün kırkinci yılında Ord. Prof. Dr. Akif Muhtar Özden (1877-1949)" başlıklı yazıda (Mustafa Nevzat Eczacılık Tıp ve Kültür Evi Yayınları-İstanbul-1989 Sahife 14) Akil Hoca'nın Askeri Tıp bölümünün

Resim 2: Op. Dr. Akif Şakir Şakar
21 Şubat 1988- 1 Eylül 1961

ve Eczacılık Tıp Fakültesinin İngilizler tarafından işgal edilmemesinde önemli rolü olmuştur. 20 Mart 1335 tarihinde Maarif Nazırı Ali Kemal Bey Tıp Fakültesi için Fransa'dan 12 Profesör getirmek arzusunu belirtmiş ise de buna itiraz edilmiştir. Fransa Tıp Fakültemize hoca vererek Fransız kültürünün nüfuzunu yaymak istiyordu. Okulun İngilizler tarafından işgalini önlemek için 4 Fransız hekimine hocalık verilmiştir. Bunlardan tropikal hastalıklar için Dr. G. DeLamarre, ortopedi ve çocuk cerrahisi için De Lacombe, idrar yolları hastalıkları için Dr. De Cumeau, kimya ve biyokimya için Dr. Boutonnet 1920 sonunda görevlendirilmişlerdir" diye yazıyor.

Akif Şakir Hoca'nın 70. yaşından dolayı emekliye ayrılması (4 Mart 1958) dolayısıyla (Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 22. Sayı 1-1959) nüshası) Bu sayı, İstanbul Üniversitesi Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniğinin yetmiş yaşına erişmesi dolayısıyla emekliye ayrılan Ord. Prof. Dr. Akif Şakir Şakar şerefine talebeleleri ve meslekdaşlarının sevgi ve saygılarının ifadesi olarak ayrılmıştır.

Burada ilk yazı Doç. Dr. Bedii N. Şehsuvaroğlu'na ait. 15 sahifelik (3-17) yazısında 6. sahifede "Mütareke senelerine kadar Tıp Fakültesinde (Cerrahi Etfal ve Ortopedi) Cemil Paşa'nın Dekanlığı sırasında muavin Dr. Rıza Nur Bey tarafından ara sıra konferanslar şeklinde verilmiş iken o sırada Fransız ordusu subaylarından Dr. Mouchet'ye bir iş bulmak endişesiyle böyle bir kürsü kurulmuştur. Askeri Tıbbiye tabibi olan Yzb. Akif Şakir Bey 1919 başlarında askerlikten tamamen ayrılarak Prof. Mouchet'ye asistan ve aynı sene sonunda müderris muavinliğine, yani ders vermeye başlamıştır. 1922 başlarında ise imtihan vererek umumi cerrahiden müderris muavini, yani doçentlik titrini almıştır", diye yazmaktadır.

(Tıp Fak. Mec. Cilt 3, Sayı 3, Sahife 177, 1921-1337). (İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü, dosya 1)'de De Lacombe, Cerrahi Etfal ve Ortopedi müderrisi. 1336 senesi sonunda 1337 başında derse başlamıştır. 11 Şubat 1338 de 3 ay izin almış ve yerine Fransız teb'asından Dr. Mouchet vekalet etmiştir. Bu mezuniyeti 3 ay daha uzatılmıştır. Yerine Dersaadet Fransız ordusu Cerrahi müşaviri Mösyö Mouchet irade ile 17 Ağustos 1338 (1922) de tayin olunmuştur. Dünyada ve Türkiye'de 1850 yılından tıp dallarındaki ilerlemelerin tarihi (Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı yayınları-İstanbul), sahife 11 de Darülfunun Tıp Fakültesi döneminde yeni dersler olarak Üroloji (Mullim Dr. Fehim), Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi (Dr. De Lacombe-1921, Dr. Mouchet-1922), Tropikal hastalıklar (G. Delamarre, 1921) Parazitoloji (İsmail Hakkı-1926), Fizik tedavi (Dr. Osman Cevdet, 1928-1929) diye yazılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünde mevcut Prof. Dr. Mouchet dosyasında; bir tarafta İstanbul Tıp Medresesi Reisi ve diğer tarafta Serriyat-ı Cerrahi Etfal ve Ortopedi Müderrisi Mösyö Dr. Mouchet Zirdeki mukavele aksamının icrasını müteakibilen teahhüt ederler.

8 Maddeden oluşan bu mukavelenin 8. maddesi; iş bu mukavelename 17 Ağustos 1338/1922 tarihinden itibaren meri yıl icra olacaktır. Alta: Fakülte mühürü ve Reisi Ziya Nuri imzası Fransızca Mouchet im-

za ve Türkçe kazılmış mühür. Ayrıca 1. Kanunuevvel (Aralık) 341 (1925). İmza 8 Kanunuevvel 1925 tarihini taşıyan : Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi kontrat tecdid ise; bir tarafta İstanbul Tıp Fakültesi Reisi ve diğer tarafta (Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik) Müderrisi Mösyö Dr. Mouchet zirdeki mukavele ahkâmının icrasını müteakibilen teahhüt ederler.

Burada açıkça görüldüğü üzere Dr. Mouchet, 1 Aralık 1925 de Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi ile ilgisini kesmiştir.

Bir kaç dosyadan daha bahsetmek, yazıyı uzatacak ama, uygun olacağı kanısındayım. Cerrahi Etfal ve Ortopedi müderrisi De Lacombe'un 3 aylık 16 Şubat 1338 mezuniyeti esnasında vekaleten vazife almış ve mezuniyeti 2 ay daha temdit olunmayan De Lacombe'un yerine vazife yapmış ve bu zatın mustafi addedilmesi üzerine 17 Şubat 1338'de İstanbul Fransız Ordusu Cerrahi müşavirlerinden Mösyö Mouchet tayin olunmuştur (A. Mouchet Dosyası. D: 3-İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü. Dr. Bedii N. Şehsuvaroğlu).

Şekil 1: Dr. Mouchet

Yine Cerrahi Etfal ve Ortopedi Müderrisi De Lacombe 1336 sonu 1337 başında derse başlamıştır. 11 Şubat 1338 de 3 ay izin almış ve yerine Fransız teb'asından Dr. Mouchet vekâlet etmiştir. Bu mezuniyeti 3 ay daha uzatmıştır. Yerine Dersaadet Fransız işgal ordusu Cerrahi müşaviri Mösyö Mouchet irade ile 13 Ağustos 1338 de tayin olunmuştur. Ozaman Akif Şakir, Mouchet'nin muavinliğini yapmıştır (Tıp Fak. Mec. Cilt: III, Sayı: 2, Sahife: 177-1337 (1921), İstanbul Tıp Fak. Tıp Tarihi Enstitüsü D: 1).

3 Şubat 1922 tarihine kadar Fakültede Cerrahi Etfal ve Ortopedi hocalığı yapan De Lacombe adındaki doktor izine ayrılmış, yerine Fransız uyruklu Dr. Mouchet'nin vekalet etmesi uygun görülmüştür. (Takvim-i Vekâyi. 22 Şubat 1922, Sayı 4388) (Türk asker hekimliği tarihi ve asker hastaneleri- Cilt II. Dr. General Kemal Özben, İst. 1976-Sahife 170). Dr. Feridun Frik, askeri hekim olarak tıbbiyeden mezun olmuştur. Talebeliği yıllarına ait olayları kapsayan "Mütareke

yıllarında Türkiye (1918-1923)" adlı yazısının 1921 yılına ait bölümü içinde "fakülte yönetim kurulu kararı ile önce anatomiye (Mouchet), ortopediye (De Lacombe), klinik kimya dersine (Boutonnet), sıcak memleketter hastalığı adıyla kurulan yeni kürsüye (De Lamarre) ve ürolojiye (De Cumot) adlı Fransız hocalar getirildiler. De Lacombe'un yanına Dr. Akif Şakir, De Lamarre'in yanına Dr. Sait Cemil muavin oldular" diye naklediyor. Ölümünün 40. yılında Ord. Prof. Dr. Akıl Muhtar Özden (1877-1949) İstanbul 1989 Akıl Hocanın Fakülte Reisliği 1917 de başlamış, Ekim 1919 da ikinci defa seçilmiştir. Bu eserde İngilizlerin işgalinden sonra 4 Fransız hekim hocadan tropikal hastalıklara G. De Lamarre, ortopedi ve çocuk cerrahisine De Lacombe, idrar Yollarına Dr. De Cumot, Kimya ve Biokimyaya De Bounnet 1920 sonunda görevlerine başlamışlar diye yazılmıştır "Sahife 14".

Akif Şakir Şakir hoca, 30 Nisan 1337 (1921) tarihinde, Darülfünunca kurulan 5 kişilik jüri ile ihtisas imtihanını başarı ile vererek Emrazi Hariciye birinci sınıf mütehassıs oluyor, Cumhuriyet devri bunu tevsik eden ihtisas vesikasını jüriyi teşkil eden hocalar, branşları, Akif Şakir Şakar Hoca'nın Tıp Fakültesi (1367) ihtisas vesikasına haiz olduğu, 1334 de İstanbul'da doğmuş kaydı bulunduğu ve birinci sınıf ihtisas vesikası No: Jüri 884 ve Tescil 2699 19 Eylül 1931 T.C. S. ve icmu Vekaleti o zamanki Sağlık Bakanı Dr. Refik (Saydam) imzası ile vesikalaniyor. Emekliliğindeki nüfus kaydı 21 Şubat 1303 olmasına rağmen diplomada 1304. Akıl hocada aynı zamanlarda imtihana giriyor. 9 Eylül 1931 tarih 858/2001 No ile birinci sınıf dahiliye mütehasısı.

Bu bilgilere göre 1921 de Akif Şakir Hoca Fakültede. 13 Kasım 1918'de Yabancı Devletler İstanbul'a ayak bastılar. Fakat 16 Mart 1920'de İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal ettiler.

Darülfünun zamanına ait dosya ve kayıtlara ulaşmak maalesef mümkün olmadığına göre (1933 reformu esnasında bir kısmı kaybolmuş, bir kısmı da sandıklar içinde) elimize geçen belgelerle doğruya yakın bir bilgi toplamak mecburiyetinde, bazı çelişkili durumlar gösterse de kalıyoruz.

Her ne kadar Akif Şakir Şakar Hoca, De Lacombe'un derslerini tercüme ettiğinden bahsetmiyorsa da, verilere göre Lacombe'un yanında bulunduğu Mouchet'in Anatomi hocalığı aynı zamanda ikisinin de tercümanlığını yaptığı, Mouchet'nin De Lacombe'a vekaleti ve sonra da Cerrahi Etfal ve Ortopedi'ye asaleti ile bu görevin sürdüğü 30 Nisan 1337 Cerrahi ihtisasını vermesi bu devrede Fakültede de bulunduğunu göstermektedir. Dr. Mouchet'nin, Takvimi Vakâyi 22 Şubat 1922 Say: 4388 sayılı nüshası kaydına göre De Lacombe'a vekaleti, İstanbul Darülfünun ile Dr. Mouchet ile arasındaki mukavelenin 8. maddesine göre 17 Ağustos 1338 (1922) tarihinden itibaren asaleti (Cerrahi Etfal ve Ortopedi hocalığı) tasvib edilmiş bulunuyor.

Dr. Mouchet, Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi hocalığından ayrılıp (Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik) hocalığına geçtiği zaman imzalanan belgeye göre 1 Aralık 1925 (1. Kanunuevvel 1341) dir.

Kliniği olmayan, haftada 2 defa Cağaloğlu'nda poliklinik ve Haydarpaşa'da haftada 1 nazari ders verilen Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi şubesi müderris muavini Dr. Akif Hocaya kalıyor. Bu esnada 1925 de, anatomi hocası, Dr. İsmail Hakkı bey vefat edince münhal kalan bu kürsü Akif Şakir Hoca'ya (O zamanki Tıp Fakültesi genel havasına göre, yani klinik kurulma ve ilerleme imkanlarının azlığı dolayısıyla) Anatomi kürsüsü teklif ediliyor. Hoca babası doktor Şakir Paşa'nın evvelce kendisine vasiyet niteliğinde kabul ettiği söz dolayısıyla (Doktorlukta yaşamak için mutlaka kliniği olan bir şubeyi seçeceksin), bu teklifi kabul etmiyor. Hamburg'a davetli olarak gittiği 1927 yılına kadar ki zaman olaylı. Ancak 1929 yılında Fakülteye döndüğünde kliniğe kavuşabiliyor.

Haydarpaşa'daki şimdiki Numune Hastanesi'nin Haydarpaşa'ya bakan ön yakasındaki karantina olarak kullanılmış kısım Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniği'ne tahsis ediliyor. Fakültenin verdiği (1750 TL) ve hocanın da cebinden harcadığı para ile bina kliniğe dönüştürülüyor.

İlk asistan 1928 yılı tıbbiye mezunu Dr. İffet (Op. Dr. İffet Naim Onur) hanımdır. Onunla çalışmaları da var.

(Avertin ile umumi narcose hakkında tecrübelerimiz) Dr. Akif Şakir-Prof. Agrége - Dr. İffet Naim-Asistan (Tıp Fakültesi Mecmuası No: 7-8 (Temmuz-Ağustos) 1930 Sahife 493-495).

Ayrıca Almanya'dan getirdiği, o zamanki nosyona göre, grubu tayin edilen hastalardan direkt kan nakline imkan veren (Boeck) kan nakil cihazı. Fakültede çalışmaların kan gruplarının tayini, tuttuğu defter kayıtlarında şahısların resimleri ve hizalarında grupları yazılı (Tabii Rh faktörü bilinmiyordu). Kadın-Doğum ve Çocuk Hastalıkları Kliniklerinin isteği üzerine kan nakli de yapıyor ve başarı da sağlıyor. Fakat bu başarıyı çekemeyen bazı Hocalar, mustahdemi (Kanınızı alarak sizi dölden-döşten mahrum bırakıyor) korkutması sonu bir nevi ayaklanma oluyor. Kayıt defterleri yakılıyor ve kan grup tayini, kan nakli, hayat kurtulması çabası da unutuluyor.

Bu devrede bir de (thoracoplastie) ameliyat meselesi var. Dahiliye'de yatan bir hasta 1. ve 2. cerrahi klinikleri hocaları tarafından görülüp (Hiç bir şey yapılamaz) diye karar verilen hastaya (Thoracoplastie) ameliyatı ile yardım edilebileceğini söyleyen Akif Şakir Hoca, ameliyatı yapıyor ve hasta da iyileşiyor. Bir müddet sonra, klinikle ilgisi olmayan (Fizyoloji hocası dışında başka bir hocanın yazdığı veya tercüme ettiği fizyoloji kitabı) sebeble, Tıp Medresesi Müderrisler kurulu o hocayı ihraç kararı alırken Cerrahi Etfal ve Ortopedi Kliniğinin de kapatılmasını şartını ileri sürüyorlar ve klinik kapanıyor. Akif Şakir Hoca, Darülfünun Emni (Rektör) Muammer Raşit bey tavsiyesiyle, her ay maaşını almağa geliyor fakat ne ders, ne poliklinik, ne ameliyat ve ne klinik, hepsi duruyor.

Meslekte 50. yıl İstanbul Tabib Odası (1925-1975) Dr. Op. General Kemal Özbay; 1920 yılı Askeri hocalardan bahsederken askeri repetiözlerden Fakültede okutmanlar kısmında, Hadi Müştak kimya, Akif Şakir Şakar anatomi olarak kayıt düşmüş.

Şekil 2: Op. Dr. Akif Şakir Şakar'ın ihtisas diploması

Demek oluyor ki Fakülte'de derse başladığında Akif Şakir Şakar hoca Askeri Tıbbiye Anatomi müzakerecisi, Dr. Bedii Şahsuvaroğlu tercüman olarak tayin edildiğinde 1919'da askerlikten de ayrılarak görev ve başladı ifadesinde bir hata var.

Hoca verilere göre 1920 sonu evvela De Locombe, ve belki aynı anda Movchet tercümanlığı, Mouchet'nin De Lacombe'a vekaleti, sonra asalesi ile Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi'ye daimi evvela mütercim, agregasyondan sonra müderris muavini (Doçent) oldu. Kesin tarihi, yeni belgeler bulabilirsem bahsetmeye çalışacağım.

Akif Şakir Şakar Hoca'nın darülfününe girişi ile ilgili vesikasını not etmemişim. Fakat bence önemli bazı tereddütlere de ışık tutuyor (1 Mart 1337 Cerrahi Etfal ve Ortopedi asistanı, 15 Haziran 1337 mezkur ders muavini vekili, 6 Şubat 1339 imtihan bu dersin müderris muavini ve Mart 1339 asaleten müderris muavini).

30 Nisan 1337'de Cerrahi ihtisası verdiğine göre ilk tayinin asistan olması ve 15 Haziran 1337'de müderris muavini vekili, agregasyondan sonra evvela 1337'de müderris muavini vekili, agregasyondan sonra evvela 6 Şubat 1339 müderris muavini ve Mart 1339 asaleten müderris muavini. Burada bir noktayı belirtmek istiyorum.

Rumi sene başı Mart, bunun 1338 olması çok muhtemel. Yine 1 Mart 1337 asistan tayini kaydı. 1337 Rumi 1921 Miladi takvime geliyor. Tercüman olarak tayinine ait kayıt yok. Halbuki evvela (tercüman) olarak girdiği bilgisi var. O halde 1920'yi esas alırsak ki bu son vesika De Lacombe'nin 1920 sonu Darülfünun'a alındığını yazıyor, aykırılık da ortadan kalkıyor.

Bu yazı içinde 1336-1337, 1338,1341 gibi yıl kayıtları var. Bu eski kullanılan Rumi denilen yılı gösterir.

Bu takvim'de sene başı Mart ayıdır. O zaman Ocak onbirinci Şubat onikinci aydır. 1 Ocak 1926 da bugün kullandığımız Miladi takvime göre yılbaşı Ocak, Şubat ayı ikinci ay olmuştur. Ayrıca Rumi ve Miladi ay arasında 13 günlük de bir fark vardır. Meselâ 16 Mart 1409 Rumi karşılığı 29 Mart 1993 Miladi'dir. 21 Şubat 1408 Rumi karşılığı 6 Mart 1933 Miladi'dir.

Yukarıda belirttiğim gibi 1930'lara gelip dayandık. Akif Şakir Şakar, tekrar kliniğe döndükten sonra, 1931'de müderris (Profesör)olarak kürsü başında görüyoruz. 1933'e yani üniversite reformuna az kaldı.

Akif Şakir Şakar Hoca, kısa ayrılıktan ve kliniğe döndükten sonra çalışmalarına başka açılar da getiriyor. Foto Süreyya ile anlaşarak DKÇ çıkığı, polyölü, ayak çarpıklıklı hastalarla ilgili film çektiriyor, ders hatta konferanslarında bunlardan yararlanıyor. Bu devir profesörlüğüne rastlar, ilk tepkiler başlıyor. Ders yerine (Sinemacılık) yapıyor diye (Duyma ile görmenin farkını idrak edemeyenler) diye yakınırdı. Ölünceye kadar amfi dersleri dahil, bütün derslere o konu ile ilgili hastaları talebe önüne çıkartmayı hiç terk etmedi.

Foto S. Süreyya'nın bu olaya ait yazısı şöyle:" Sinemanın Tıp'da tedris nokta nazarından faydeleri.... Türk Fizik ve Tıbbi İlimler Cemiyetinin bu sene tertip ettiği serbest programının başında bizim gibi sanatkarları da alakadar eden bir mevzu bunuyordu. 1Teşrinisani Perşembe günü Prof. Winterstein tarafından filmin araştırma ve öğretimde ehemmiyetine dair bir konferans verildi. Almanya'da yapılmış olan bu film, sanat itibariyle nazarı dikkati celbedecek bir şekilde idi... Filmi seyrederken 1932 senesinde bu tedris usulünün ehemmiyetini düşünen bir Türk Profesörünün klinik derslerini ve ameliyatlarını talebelerine götürebilmek için hem seririyatında fenni bir film yaptırmak için bize müracaatını hatırladık. Böyle bir filmi ilk defa

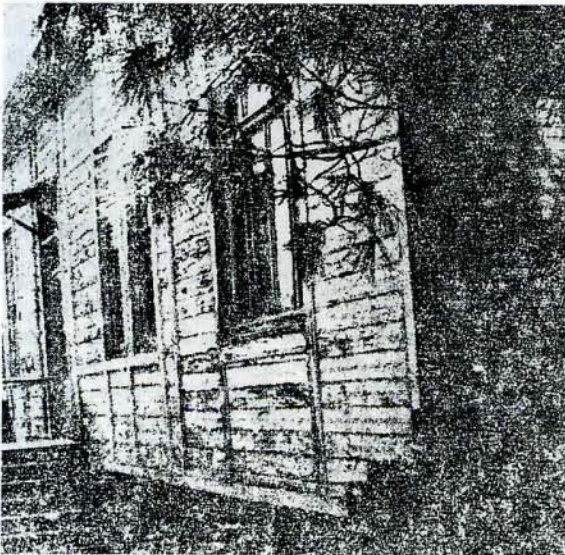
memlekette yapmak şerefi bize düştüğü için Akif Şakir Şakar'a teşekkür ettik...."

Üniversite Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Seririyatı Profesörü Akif Şakir Şakar kendisine gönderdiğimiz sinema operatörü ile birçok mahrumiyetler içinde Çocuk Su'î Eşkali ve Cerrahi hastalıklarına dair birçok vakaların ve müteaddit verem ameliyatlarının sinemasını yaptırarak ve bu yerli fenni sinemayı Tıp Fakültesi'nde verdiği bir konferansta göstermek suretiyle bir yeniliği memleketimizde 1,5-2 sene evvel tesis etmiş bunuyordu..." Üniversite Reformu, Dr. Raşit Galip (Maarif Vekili) zamanı Dr. Malche idaresinde yapıldı. Reform 4 Ağustos 1933'de gerçekleşti.

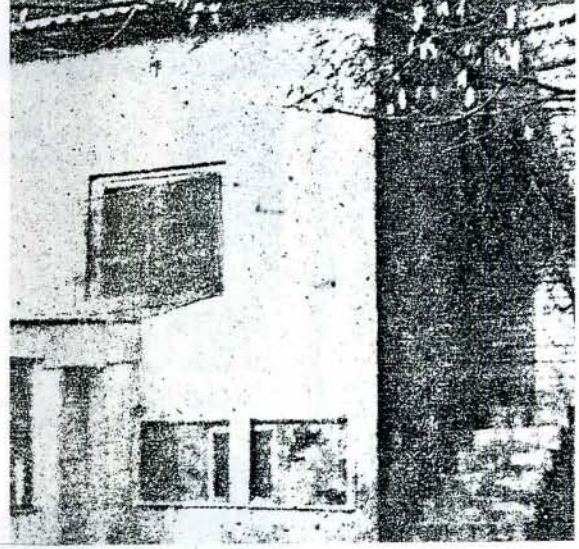
Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi kürsüsü kalsın mı, gitsin mi? düşünceleri gidip geldi. Hatta bir ara Prof. Hass İstanbul'a gelip Şişli Etfal Hastanesini gezdi. Ortopedi Kliniği'ne getirilmek istenmişti. Prof. Hass, "burası hastane değil, bahçe içine serpilmiş irili ufaklı barakalar, hele ortopedi için önerilen bina. "Burada hiç bir şey yapılamaz." diyerek geri dönüyor. 1933 Reformu'nda Şişli Etfal Hastanesine Darülfünun'dan üç Tıp Şubesi, Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi 2. pavilyon, Çocuk Hastalıkları ve Sağlığı 3 ve 4. pavilyonlar seneler sonra 5. pavilyon da eklendi. Üroloji 9. pavilyon üst katı bir kısmı (Bu pavilyon "9. Hariciye Koğuşu" diye Peyami Safa tarafından yazılan romana ad olmuştur).

Eskiden, yani tarihten söz ediyoruz. Bu seneki XII. Akif Şakir Şakar Günleri'nin konusu da (Ortez-Protezler) idi. Öyleyse eskiye bununla devam edebiliriz.

Hoca, bir Ortopedi kliniğinde ortez-protez atolyesi olması, bir Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon imkanını sağlayan ünite bulunmasını Şişli Etfal Hastanesi, tek katlı klinikte bile istiyordu. Hatta Güzel Sanatlar Akademisinde Prof. Zimmermann'a yaptırdığı 50 yataklı mustakbel Ortopedi Kliniği projesinde bunlar da konulmuştu. 1942'de, Harp senesi, Haseki Hastanesi 2. Cerrahi'den boşalan Nurettin Bey Pavilyonu 2. katına (evvela 40, sonra 50 yatak) taşındıktan sonra

Resim 3

Resim 4

1947'de klinik içindeki bir bölümü sualtı ve su üstü tazyikli masaj da sağlayan banyo tesisi kuruyor ve bu işlemlerle uğraşan bir Alman (Heilgymnastin) getiriyor. Aklımda yanlış kalmadıysa... Von Hausmann. Bir sene sonra da Ortez-Protez için Dr. Hans Priess geldi. Üniversite 2 sene Dr. Hans Priess'e para ödemesine rağmen bir yer bulamadı. Bir atölye kurma imkanını sağlayamadı. Yalnız bu müddet içinde Doç. Dr. Cevat Alpsoy'un "Suni Uzuvar ve Ortopedik Cihazlar" isimli kitabının yazılmasında önemli katkıları bulundu (1951).

(Dr. Hans Priess, 2. Dünya Savaşından evvel, Almanların 1. Dünya Savaşında, ayakkabı ve ayak sorunları dolayısıyla çok eziyet çektiklerinden dolayı, Almanya'da askerlik çağında olanların tümünün ayak kontrolleri ve ayakkabı ölçülerine göre yapımını organize etmiş ve Alman ordusunda ayak ve ayakkabı problemlerini çözmüş bir kişidir).

Söz Ortez-Protez'den açıldığına göre, geriye dönerek Doç. Dr. Cevat Alpsoy'un, kitabın başında tarihçesi olarak yazdığı kısımdan başlayalım.

Dr. Cevat Alpsoy, konuştuğu zaman 72 yaşında olan Rifat Gemici'den aldığı bilgilerle ışık tutuyor. Abdulhamid'in Masraf Nazırı Sadettin Paşa'ya bacak protezinin üçüncüsünde Fransızların protez için 300 altın istemesinden sonra ikisi Bahriye Makina Subayı, ikisi Tophaneden Makina Subayı 4 kişiyi, Padişah Abdülhamit, Paris'e Mathieu'nün yanına gönderiyor. Bunlardan Hüseyin Efendi döndükten sonra, Padişah emriyle evvela Yıldız'da, sonra Tersane'de "Alat-ı Nazike" adı altında suni aza imalathanesini kurar ve burada işe başlar. Yanında Bahriye Okulu öğrencisi Baki Gemici yetişir ve bu işe devam eder. 7-8 sene Tersane'de atölyede çalıştıktan sonra 1914 Harbi başlangıcında Atölye Gülhane Hastanesine nakledilir. Hüseyin ve Rifat Beyler orada 3 yıl çalışıp yerlerine bu işleri yapabilecek teknisyenleri yetiştirdikten sonra tekrar Bahriyedeki işlerine dönerler. Gülhane'deki bu atölye, İtalyan, Balkan ve 1. Cihan Harplerinde lüzumlu olan apereyler için memlekette yalnız olarak

faaliyette bulunuyor ve 1924'de Ankara'ya naklonuyor.

Memlekette ilk defa protez atölyesi kuran Hüseyin ve Rifat beyler, bir müddet sonra ordudan ayrılarak, Hüseyin bey Kadıköy'deki evinde, Rifat bey ise Beyazıt'ta atölye açarak mekanik ortopedi üzerine çalışırlar. Her ne kadar kitapta tarih belirtilmiyorsa da "7-8 sene Tersane'de çalışarak İtalyan, Balkan ve 1. Cihan Harpleri'nde lüzumlu olan aperciler için memlekette yalnız olarak faaliyette bulunma ifadesi" bu Hüseyin Efendi'nin 1900'larda Paris-Mathieu Kliniği'nde yetiştiği, ifadeye göre, intihabını yaratıyor. Fakat tetkikler esnasında; (Sun-i aza imalini tahsil için rüfekayı dairesiyle beraber Paris'te Mösyö Mathieu'nün fabrikasına gönderilmiş olan zabitan-ı Bahriyeden Kolağası (Yüzbaşı) Hüseyin Efendinin (28 Zilkadde 1310 Hicri 13 Haziran 1893 Miladi) ve ikinci yazı (Kendisinin kifayet ve ehliyeti Karın-i tasdik-i ali olduğu takdirde o vakit İngiltere veya Almanya fabrikalarından birine gönderilmek üzere numailiyeğin şimdilik Dersaadet'e celbi muktezayı irade-i Cenab-ı Hilafetpenahi'yeden bulunmakla emrû ferman menle-hül emindir). (29. Zilkade 1310 Hicri, 14 Haziran 1893) (Miladi Bahriye nezareti Bölüm mektubi defter no. 773 sayfa 5).

Bu bilgi ışığında Hüseyin Efendinin 1892'de Paris'e gittiği ve 1893'de Padişah iradesiyle memlekete döndürüldüğü anlaşılıyor. Gönderilen 4 kişiden yalnız Hüseyin Efendi kaydına ulaşabildim. Hatırladığım kadarıyla Tophane veya Bahriye'den Remzi Efendi isimindeki kişi hakkında bir vesika bulamadım.

Sol kolağası (Yüzbaşı) Hüseyin Efendi'yi Hamidiye Etfal Hastanesi (Şişli Etfal Hastanesi) inşası tamamlanıp açıldığında (24 Haziran 1900) buradaki ilk kadroda (Aleti cerrahiye ve sun-i ayak imaline memur Bahriye Çarkçı Kolağalarından (Feturretlu) Hüseyin Efendi tahsil ettikleri mehaller bölümünde (Fabrikayı Humeyun ve Paris), Fransızca kısmında ise (Paris-Mathieu) kaydı mevcut. 2. Abdülhamid'in tahtan indirilmesine kadar her sene tahta çıkışı tarihinde çıkarılan (Hamidiye Etfal Hastanesi Tıbbi İstatistik Yıllığı) adlı neşriyatta Hüseyin Efendi ismini evvala sol kolağası (Yüzbaşı) sonra sağ kolağası (Önyüzbaşı) olarak okuyoruz. Belki daha geniş bilgi alabilirim diye geçen seneye kadar STFA'da üst düzeyde vazife gören damatları müteaddit kereler aradımsa da ulaşım imkanı olamadı.

Burada 4 makine Subayı neden Paris'e gönderildi? Niye Sadettin Paşa'nın bacak protezleri Fransa'da yaptırıldı, neden Paris'e Mathieu'nun yanına gönderildi sorusu akla geliyor. Bunu araştırırken Paris'te Mathieu'nün yanında çalışıp yetişen İzzet Emin ismi ile karşılaşıyorum.

İzzet Emin, Arnavut asıllı, babası Emin Efendi, İzzet 6 yaşında iken ölmüş, Kamus yazarı Şemsettin Sami Bey himayesine almış. Soğuksu Rüştiyesinde, sonra Tıbbiye'de okutmuş, Fransada Mathieu'nun yanında yetişmiş, Ortopedi ihtisası almış, Türkiye'ye döndükten sonra saraya da intisap etmiş, saray mensuplarının ve bu arada 2. Abdülhamidin oğullarından Ahmet Kemalettin Efendi'nin tedavisini de yapmış saray hizmetlerinden dolayı Paşalık rütbesine erişmiş.

Türkiye'ye döndükten sonra meşhur gazeteci, yazar, mütercim Ahmet Mithat Efendi'nin kızı Seniye Hanım'la evlenmiş. 4 çocuğu oluyor. Şaziye, Müfide, İsfendiyar, Peymanizer. Ben, 91 yaşında iken, Müfide Çağiroğlu Hanımla görüşebildim. Yukarıdaki bilgilere ek şunlar da var. Cemil Paşa (Topuzlu) Abdülhamid Taht'dan indikten bir müddet sonra, Necmetten Arif Bey'den evvel Bezmialem Valde Sultan Vakıf Gureba Hastanesi'ne Baştabib olmuş. Baştabibliği sırasında Hastaneye ilk fizik tedavi aletlerini de getirmiş. Baştabibliği kısa sürmüş, gözlerindeki görme bozukluğu dolayısı ile ayrılmış. Takriben 1915 yılı, görme bozukluğu, felç ve 1919 yılı Eylül ayında 54 yaşında vefat etmiş. Buna göre doğumu 1865 yılı. Küçük kızı Peymanizer Hanımla görüşemedim. Müfide Hanım, nişantaşında yanan konaktan babasının kitapları, diploma vesaire evrakının yok olduğunu, Peymanizer Hanımın babasından maaş aldığını, elindeki resim, nüfus kağıdı vesaireyi Kayseri Gevher Nesibe kliniğine verdiğini ifade etti. Başvurduğum diğer yerlerden İzzet Emin Paşa'ya ait bilgi elde edemedim.

Yalnız, Ord.Prof.Dr. Kazım İsmail Gürkan'ın neşrettiği (El kitabı serisi : Bezm-i Alem Valde Sultan Vakıf Gureba Hastanesi Tarihçesi, Özışık Matbaası, 1967) isimli kitabın 47. sahifesinde 1915 senesinde bir Ortopedi şubesi tesis edilerek müthassıslığına op. Dr. Ömer Lütfi Bey tayin edildi (Sonradan Başhekim olan Ömer Lütfi Eti) kaydı var.

Ayrıca aynı eserin 84. sahifesinde: "... 1943'e kadar Sertabib ve Tabibi sanilik yapanlar dışarı olmak üzere Müttehassıs ve Muavin sıfatıyla Hastanede çalışan doktorlar: Eşref, Civani, Raif Kamil, Rafaelyan, Ahmet Ali, Abdullah Vassaf, İhsan, Muhittin, Mehmet Cemal Beyler ve Behçet Paşa, Osman Paşa, İzzet Emin Paşa" diye kaydediyor.

Bu ek bilgi, Sadettin Paşa'nın protezlerinin Fransa'da imali ve 4 makine Subayının Paris Mathieu yanına gönderilmesine bir ışık tutması içindi. Dr. Rıza Nur'un (Atlas Manuel Fenni Cerrahii Ortopedi) ismiyle neşrettiği kitaba önsöz yazar Tıp Fakültesi Reisi operatör Cemil (Topuzlu) takdim yazısı sonlarında (...Eserin Türkçesine bazı ilavat icrası ve nihayetine ortopedide müstamel cebireler, alçı techizesi, tutkal, kösele, sellüloid ve merad-ı saireden imal edilen türlü türlü korselerin suret-i imallerini...) cümleleri ve adı geçen kitabın 267 sahifesinden başlayan (cerrahii ortopedide müstamel echize ve suret-i imalleri) başlığı ile yazılan 28 şahifelik kısım ortezlere ait bulunmaktadır.

Dr. Rıza Nur, mukaddime başlıklı yazısının başlarında (sahife 7) "... namındaki eser-i mühim ve müfidi ihtiyacı tabiiimize göre bazı tadilat ve Hoffa, König, Forgue, Nove' Josserand, Berger, Banzet'den muktebes bazı ilavat dahi icra ederek, lisanımıza tercüme ettim. Eser üç kısımdan mürekkeptir: Birinci kısım "Fenni Cerrahi Ortopedi'nin tarifati-ı umumiyesinden; ikinci kısım tarifati-ı hususiyesinden bahistir. Kısmı sahi, aksamı bedeninin her noktasının sui eşkalini sureti hususiyede bast ve beyan eyler. Taraf-ı acizden tertip ve ilave edilmiş olan üçüncü kısım ise fenni mezkurda müstamel echizei tedavinin suret-i imal ve istimalini tarif ve izah eyler. İmalı fabrikalara ait Zan-

der Müesseselerine (Institut Zander) mahsus olan alat-ı mihanikiye, tabii, bu tariflerden hariçtir...) diye rek protez kısmını kitap dışı bırakmaktadır.

Küçük bir not daha ekleyeceğim. Zander ile ilgili. Tedavii Mihaniki ve Zander usulü.- Muharrir, Hamidiye Etfal Hastanes-i Alisi Tabibi Sanisi-Mirliva Süleyman Nuri (Hamidiye Etfal Hastane-i Alisinin İstatistik Mecmuai Tıbbiyesi, 8. sene 1908. Sahife 72-92) bu kısımları Ortez-protez geçmişiyile ilgilenenlere bir bilgi için ekledim.

Ayrıca 1900 yılında 2. Abdulhamid tarafından Almanya'ya gönderilen Dr. Orhan Abdi Bey'in oradaki çalışacağı yerler ve kişileri Padişah tarafından belirleniyor. Dr. Orhan Abdi Bey'in kendi el yazısı ile belirttiğine (Ortopedi aletlerinin nasıl yapıldığını ameli çalışarak öğrenmek için yine Bonn'da Eschbaum ortopedi atelyesine gönderildim) (Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Enstitüsü Dr. Orhan Abdi dosyası). Ortez-protez ile ilgili ilk yetişenlerden, Fakat bu yetişmeye ilişkin, döndükten sonraya ait, bir çalışma, bir vesikası yok.

Çemberlitaş'ta Ortez-Protez imali ile meşgul Mehmet Kazım (Elgün) ismi var. (O da Bahriye Makine Subayı). Kendi ifadesine göre "1915 senesinde Avusturya Salib-i Ahmer (Kızıl Haç) Cemiyeti tarafından Viyana'da tesis edilen Sun'i Aza mektebinden diploma alarak Viyana Umumi Hastanesi Baş Operatörü Prof. Lorenz'in hususi atelyesinde dahi iki sene çalışarak ikmal tahsil edip İstanbul'a avdet ederek 1919 senesinde Çemberlitaş karşısında No. 11'de açmış olduğum imalathanemde bugüne kadar 1180 hastaya ayak, korse ve cihaz yaparak hayatta kendilerinin yeniden muaffakiyetlerine elimden gelen yardımı ifaya çalıştım...". "İmalatımızı tavsiye etmek üzere bu kez Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde 328 numarada açmış olduğum ticarethanede hanımlara mahsus lastik ve her çeşit kumaştan ve her model üzerine tuvalet korseleri birçok kimsenin tabanlarının rahatsızlık neticesi ve kemiklerinin çökmesinden husule gelen ağrılara karşı düz ayak demirleri imal etmekte olduğumu...". Bu Osmanbey Matbaasında basılı küçük broşürde (36 sahife) muhtelif Ortez ve Proteze ait 65 resim ve ayrıca üst ve alt ekstremitelerdeki amputelerde protez için ölçü alırken gereken hususlara ait 6 şema ve genel ölçüde dikkat edilecek hususlar mevcuttur.

Mehmet Kazım Elgün ve yanındaki ustası, uzun süreler Kızılay'a son derece ucuz, bilhassa bacak imaline devam etti. Kendisi öldükten sonra da eşi tarafından müessese 5 sene kadar devam ettirildi. 1886 yılında gazeteye verilen bir ilanda (Hugo Avellis) ismi çıkıyor. Çalışma yeri Beyoğlu'nda Passage Oriental (Şark pasajı) ilanda Türkçe (Saray-ı Hume-yun Azay-ı Sun'iyeye Alat-ı Cerrahiye amili Mösyö Hugo Avellis), altında Fransızca olarak (Hugo Avellis: Orthopediste et Fabricant D'instrument de Chirurgie) yazısı var (Bak: Beyoğlunda kaybolan geçit ve pasajlar I. Behzat Üsdiken, Tarih ve Toplum Nisan 1991, Sahife 21/24-26/219).

Türkiye'de doğan, 1907'de İstanbul'a göç eden, 1. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a giden, 1919'da yanında iki Ortez-Protez teknisyeni ile dönen A. Kifidis,

Galatasaray, Kallavi sokak başındaki atölyesini kuruyor. Hemen hemen en tanınmış olan Ortez-Protez atölyesi budur. Yeğenin Kifidis Ortopedi ismiyle çıkardığı tanıtım broşüründe Kyphos'un olduğundan bahsediyorsa da aslında total sol paralysis obstetricale'i vardı. 1936'da kendisini tanıdım. Ortez-Protez için hasta gönderildiğinde, hocanın tavsiyesi ile aldığı Van Georg Hohmann'ın Orthopaedische Technik kitabındaki şekil numarası gelir, şifahi olarak da bilgi alır cihazın özelliklerini öğrenirdi.

Cumhuriyetin ilanından sonra Galatasaray'da eski mahkeme binası yanında Garanti Ortopedi ismi altında Yani'nin kurduğu bir atölye var. Bu atölye daha fazla üst ekstremiteler protezleri imali ile tanınıyordu. Bir de muhtemel 1917'de Türkiye'ye gelmiş Polonyalı Gondoviski (isim olarak Op. Dr. Orhan Apdi beyin Pott hastalığı dolayısıyla korse yaptırdığı hasta verdi) isimli bir kişi var. Karaköy'de Mumhane Caddesine Karaköy'den girildiğinde sol kolda 2-3 basamakla çıkılan ufak bir dükkan. 1935 yılında kendisini görmüş-tüm. Uzun boylu, pos bıyıklı bir şahısdı. Hatırladığıma göre daha fazla ortezle uğraşıyordu. İstanbul'un imarında Karaköy meydanı genişletirken istismak edilerek yıkıldı.

A. Kifidis'in oğullarından küçüğü Andrea Kifidis, Melek sineması yanında, bir Türk Doktoru (Dr. Mustafa) ile "Modern Ortopedi" ismi altında bir müessese açtı. Bundan kısa bir müddet sonra Baba A. Kifidis ilk yerde kalarak büyük oğlu Hiristo Kifidis, İngiliz Başkonsolosluğu yan karşısında "Türk Ortopedi" ismiyle yeni bir atölye açtı. Baba Kifidis sonra Yunanistan'a yerleşti.

Andrea Kifidis Almanya'ya gitti yerleşti. 1-2 sene Dr. Mustafa, Modern Ortopedi'yi idare etti ve sonra kapandı. Yanında çalışan iki usta, sokağın bitiminde yeni bir atölye açtı. Hiristo Kifidis, hastalanıncaya kadar senelerce iki müesseseyi de (hem Kallavi sokakta, hem de Türk Ortopedi), Hiristo Kifidis'den sonra akrabaları bir müddet aynı isimle çalıştırdılar. Yanlarındaki ustalar Galatasaray'da Kifidis ismiyle bir atölye kurdular. Halen ana firma "Kifidis Ortopedi" ismiyle devam ediyor. Fakat protezle fazla uğraşmıyor, firmayı halen yeğeni yürütüyor.

Gelelim Akif Şakir Şakar Hoca'ya: Hoca'nın arzusu ancak Çapa'da yeni inşa edilen 100 yataklı Ortopedi Kliniği'nde tahakkuk edebildi. Yeni binanın en alt katında, 500 m²'lik geniş bir sahayı işgal eden atölyeye Almanya'dan Meister titrini haiz Herr Ervvin Nobbe nezaret ediyordu. Burası aynı zamanda bir okul vaziyetinde idi. 3 sene çalıştı, ayrıldı. Evvela Almanya'ya sonra da Amerika'ya gitti. Bir müddet sonra atölye şeffiğine, yine Almanya'dan Richard Zierbel getirildi. Uzun seneler atölye başında bulundu. Türkiye'de bulunurken Almanya'ya giderek imtihanlara girdi ve son olarak da Meister titrini aldı.

Klinik atölyesinde yetişenlerden evvela Ahmet ve Hayri Kardeşler ayrılarak Adana'ya gitti, sonra Gaziantep'e yerleştiler. Latif İzmir'e yerleşti, halen orada. Süleyman ve Aziz Laleli'de İstanbul Ortopedi'yi açtı. Tuhaf bir tesadüf, Hayri ve Ahmet Kardeşler dışı, atölyede çalışan ve yetişenlerin çoğu Yugoslav göçmenleri idi. Atölye henüz kurulurken Asım ve Bekir

isimli iki kişi atölyede çalışmak ve ticari bir hava ile işletmek için başvurular. Önerileri Akif Şakir Şakar Hoca tarafından kabul edilmeyince Laleli'de (Köln Ortopedi) adı altında bir atölye açtılar. Hatta Prof. Dr.

Mümin Bey de bu atölyeye hem para vererek, hem de meri etkinlik kazanmaları için himaye etti.

Ben ilk devrelerden bahsettim. Bugün yalnız İstanbul'da 20-25'den fazla Ortopedi atölyesi var.